

Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu Olan Bireylerin Bağlanma Temsilleri ve Kişilik Özelliklerinin Resim Çizme Yöntemi ile İncelenmesi: Projektif Araştırma

Investigation of Attachment Representations and Personality Traits of Individuals with Alcohol and Substance Use Disorder by Drawing Pictures: Projective Research

Kübra Gül¹, Volkan Demir¹

1. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul

Abstract

Objective: The aim of this study was to examine attachment representations and personality traits of individuals with alcohol and substance use disorders using the drawing method.

Method: The study involved 128 participants. The experimental group comprised 63 men, aged 18-65, who were receiving inpatient or outpatient treatment for alcohol and substance use disorders. The control group consisted of 65 men and women, aged 18-65, without alcohol or substance use disorders. Data were collected using the Draw-a-Bird's-Nest Test, the Draw-a-Cactus Test, and a demographic information form..

Results: Individuals with alcohol and substance use disorders exhibited more insecure attachment representations compared to the control group. They also showed lower self-confidence and greater impulsivity. In contrast, the control group demonstrated higher levels of extroversion, cheerfulness, and optimism.

Conclusion: The findings suggest that the drawing method can provide valuable insights into the attachment representations, personality traits, internal emotional states, and aggression tendencies of individuals with alcohol and substance use disorders.

Keywords: Alcohol and substance use disorders, attachment styles, personality characteristics, art therapy, the bird's nest drawing, draw a cactus test

Öz

Amaç: Bu çalışmada, alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bağlanma temsilleri ve kişilik özelliklerini resim çizme yöntemi kullanılarak incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem: Araştırmanın çalışma grubu 128 kişiden oluşmaktadır. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan katılımcılar, yatarak ve ayakta tedavi gören 18-65 yaş aralığındaki 63 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmanın kontrol grubunu ise alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan 18-65 yaş aralığındaki kadın ve erkeklerden oluşan 65 katılımcı oluşturmaktadır. Verilerin toplanması için Kuş Yuvası Çiz Testi, Bir Kaktüs Çiz Testi ve demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Bulgular: Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireyler, kontrol grubuna kıyasla daha güvensiz bağlanma temsilleri sergilemiştir. Ayrıca, daha düşük özgüven ve daha fazla dürtüsellik göstermişlerdir. Buna karşılık, kontrol grubu daha yüksek dışadönüklük, neşelilik ve iyimserlik seviyeleri sergilemiştir.

Sonuç: Yapılan bu uygulama ile alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin yaptıkları resimler aracılığıyla onların bağlanma temsilleri, kişilik özellikleri, içsel durumları ve saldırganlık eğilimleri hakkında önemli bilgilere ulaşılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Alkol ve madde kullanım bozukluğu, bağlanma temsilleri, kişilik özellikleri, sanat terapisi, kuş yuvası çiz testi, kaktüs çiz testi.

Giriş

Alkol ve madde kullanımı insanlık tarihi kadar eskidir. Bireyler eğlence, dini ritüeller, rehabilitasyon gibi pek çok farklı amaçla alkol ve madde kullanımına yönelmişlerdir (1). Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin hazırladığı Dünya Uyuşturucu Raporuna göre 2019 yılında madde ve maddenin sebep olduğu hastalıklardan dolayı beş yüz bin kişi hayatını kaybetmiştir (2). Dünya Sağlık Örgütü ise üç milyon kişinin alkole bağlı sebeplerden dolayı yaşamını yitirdiğini rapor etmiştir. Dünya genelinde 15-19 yaş aralığında alkol kullanım oranının %26,5 olduğu ve yaygın olarak 15 yaşından önce alkol kullanmaya başladığı tespit edilmiştir (3). Ulusal Uyuşturucu Kullanımı ve Sağlık Araştırması (NSUDH) 2021 raporuna göre; on iki yaş ve üstündeki kişilerin %21.4'ünün (59.3 milyon) son bir yıl içerisinde en az bir kez yasa dışı madde kullandıkları bildirilmiştir. Bu kişilerin %13.8'ini ergenler, %37'sini ise genç yetişkinler oluşturmaktadır (4). Alkol-madde kullanımı ve kullanım yaşının giderek düşmesiyle birlikte bağımlılık çağımızın en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu sebeple bağımlılığın gelişmesindeki risk unsurlarını incelemek, önlemeye yönelik psiko-sosyal müdahalelerde bulunmak ve rehabilitasyonuna katkı sağlamak önem kazanmıştır (5).

Bağımlılığın gelişmesinde birçok farklı faktör vardır. Bağlanma bu faktörlerden biridir. Bağlanma, kişinin yaşamında önemli yer tutan bireylere karşı duygusal yakınlık arama, ilişki kurma ve bu ilişkiyi sürdürme eylemleri olarak tanımlanabilir (6). Bağlanma, doğum süreciyle başlayıp yaşam boyunca devam eder. Özellikle erken dönemde bakım veren ile inşa edilen bağlanma bireyin kişisel gelişiminde önemli bir yer tutar. Bu dönemde yaşanan sorunlar ileride yaşanacak ruhsal sorunlara ve bağımlılıklara zemin hazırlayabilmektedir (7). Yapılan araştırmalarda, güvensiz bağlanma temsiline sahip çocukların duygu düzenleme becerilerinde dezavantajlı oldukları bu sebeple de bağımlılık geliştirmeye yatkın oldukları bulunmuştur (8-10). Bireylerin bağlanma temsilleri hakkında bilgiye sahip olmak, bağımlılığın nasıl geliştiği ve bağımlılık tedavisinin işleyiş süreci hakkında bilgi edinmemize yardımcı olmaktadır (11).

Bağımlılıkların gelişmesi ve sürdürülmesinde bir diğer önemli faktör de kişilik özellikleridir. Kişilik özellikleri bireyin düşünme ve algılama biçimini, olaylara vereceği tepkileri ve stresle baş etme yöntemlerini belirler. Bağımlılık için belirli bir kişilik özelliğinin varlığı kabul edilirse de, alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bazı kişilik özellikleri bakımından alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerden farklılık göstermektedir (12). Yenilik arayışı, antisosyal kişilik ve dürtüsellik gibi belirli kişilik özellikleri bağımlılıklarla ilişkilendirilmektedir. Birey, kişilik yapısı nedeniyle sosyal normlardan daha az etkilenir ve madde kullanımına daha kolay yönelebilir (13). Uzun dönemli izleme çalışmaları ve kesitsel karşılaştırmalı araştırmalar; kişilik özelliklerinin madde kullanmaya başlama, madde kötüye kullanımı, madde bağımlılığı ve madde kullanmayı sürdürme ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (14).

Terapötik süreçte resim testlerinin kullanımı kişilerin duygu, düşünce ve deneyimlerini anlamlandırmada önemli bilgiler sağlamaktadır. Aynı zamanda kişinin kendisinin de içsel yaşantılarına yönelik farkındalıklarını artırmak amacıyla da ruh sağlığı alanında resim testlerinin kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır (15). Kuş Yuvası Çiz Testi, resim testleri arasında yer alıp; bireylerin bağlanma temsilleri hakkında bilgi edinmek amacıyla Kaiser tarafından geliştirilmiştir (16). Kaktüs Resmi Çiz Testi de resim testleri arasında yer alan bir diğer yansıtıcı testlerdendir. Bir Kaktüs Çiz Testi, Marina Aleksandrova Panfilova tarafından (çocukların ve yetişkinlerin kişilik özellikleri, içsel durumları, saldırganlıkları ve duyguları hakkında bilgi edinmek için geliştirilmiştir (17).

Uluslararası alanyazın incelendiğinde alkol/madde kullanım bozukluğu olan bireylerin kişilik özellikleri ve bağlanma temsillerini projektif yöntemlerle inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmuştur. Türkiye'de ise alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin kişilik özelliklerini ve bağlanma temsillerini projektif yöntem olan resim çizme yoluyla inceleyen bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireyler ile alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin "Kuş Yuvası Çiz Testi" aracılığıyla çizdikleri resimlerin güvenli bağlanma temsilleri açısından bir fark olup olmadığını incelemektir. Aynı şekilde araştırmanın bir diğer amacı ise alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireyler ile alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin "Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi" aracılığıyla

çizdikleri resimlerin; kişisel özellikler, saldırganlık eğilimleri ve içsel durumlar gibi yapılar açısından bir fark olup olmadığını incelemektir. Araştırmanın hipotezleri şunlardır.

1. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin “Kuş Yuvası Çiz Testi” doğrultusunda çizdikleri resimler, alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin resimlerinden farklı olacaktır.
2. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” doğrultusunda çizdikleri resimler, alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin resimlerinden farklı olacaktır.

Yöntem

Projektif bir yöntem olan resim çizme aracılığıyla alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin kişilik özelliklerini ve bağlanma stillerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi teknikleri kullanan araştırma türüdür. Nitel araştırmada olayları ve olguları doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi biçimde açığa çıkarmaya yönelik nitel süreçler izlenmektedir (18). Nitel araştırmalardaki amaç bireylerin olaylara ve süreçlere dair görüşlerini, içgörülerini ve değerlendirmelerini ortaya çıkarmaktır (19). Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik (görüngü bilimi) model kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmalarda kişilerin fenomene ilişkin algılarının ve görüşlerinin belirlenmesi, deneyimlerinin aktarılması ve betimlenmesi hedeflenir (20). Bu araştırmada anlaşılacak istenen olgu, alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bağlanma stilleri ve kişilik özellikleridir. Nicel değerlendirme yöntemi, resim analizinden elde edilen nitel verileri sayısal verilere dönüştürülerek araştırma grubundaki dağılımın gösterilmesi için kullanılmıştır. Elde edilen nicel veriler frekans ve yüzde hesabı yapılarak, analiz edilerek tablo şeklinde gösterilmiştir.

Örneklem

Araştırma, Sivas ilinde yaşayan DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) tanı kriterlerine göre alkol ve madde bağımlılığı tanısı konulmuş olan ve alkol/madde kullanım bozukluğu olmayan 128 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Alkol ve madde kullanan katılımcılar Sivas Devlet Hastanesi AMATEM kliniğinde yatarak ve ayakta tedavi gören 63 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada alkol ve madde bozukluğu olmayan katılımcılar İstanbul ve Sivas ilinde yaşayan 65 kişiden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan alkol ve madde kullanım bozukluğu olan katılımcılar 63 erkekten oluşurken; alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan katılımcılar 34 kadın ve 31 erkekten oluşmaktadır. Ayaktan başvuran katılımcılar, katılımcıyı karşılayan hekim tarafından yapılan değerlendirme sonrasında katılım ölçütlerinin karşılanması halinde araştırmacıya yönlendirilmiş ve gönüllü katılımcılara resimler araştırmacı tarafından bireysel olarak sessiz bir ortamda uygulanmıştır. Alkol kullanım bozukluğu tanılı grup için alım kriterleri bireyin, DSM-5 alkol ve madde kullanım bozukluğu kriterlerini karşılaması, birincil tanısının alkol ve madde kullanım bozukluğu olmasıdır. Her iki grup için de dışlama kriterleri ise nörolojik rahatsızlık öyküsünün bulunması, bipolar bozukluk veya psikotik bozukluk tanısının olması, remisyonunda olmayan depresyon, yaygın anksiyete bozukluğu veya obsesif kompulsif bozukluk tanısının olmasıdır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaşları 18 ile 65 yaş aralığında değişmektedir. Her iki grupta da katılımcılar çoğunlukla 25-45 yaş aralığındadır. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların %73'ü bekârdır. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayanların ise %60'ı evlidir. Örneklem yöntemi olarak olasılığı bilinmeyen örneklem yöntemlerinden amaçsal örneklem (yargısal örneklem) kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçları katılımcı tarafından oluşturulan Demografik Bilgi Formu, Kuş Yuvası Çiz Testi ve Bir Kaktüs Çiz Testi kullanılmıştır.

Kuş Yuvası Çizim Testi

Kuş Yuvası Çizim Testi, bireylerin bağlanma temsillerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Katılımcıdan “kağıda bir kuş yuvası çizmeni istiyorum” ifadesiyle bir kağıt ve boya kalemi verilir, resim çizmesi istenir.

Çizilen resim kullanılan renkler, yuvanın nereye konumlandırıldığı, yavru kuşun ve ebeveyn kuşların varlığı gibi ölçütlere bakılarak puanlanır (16). Kuş Yuvası Çizim Testinin Türkçe'ye uyarlanması Demirbağ (2016) tarafından yapılmıştır (21)

Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi

Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi, çocukların ve yetişkinlerin kişilik özellikleri, iç dünyaları, şiddet ve saldırganlık eğilimleri hakkında bilgi edinmek amacıyla geliştirilmiştir. Katılımcıdan kaktüs çizmesi istenir ve çizilen kaktüstün özelliğine, nereye çizildiğine göre kişilik özellikleri yorumlanabilmektedir. Örneğin çizimde açık renklerin kullanılması iyimserlik ve neşeyle, başka bitki ve hayvanın olması dışadönüklükle, düzensiz ve kalın çizgiler dürtüsellikle, silik çizgiler moralsiz ve çökkün olmayla ilişkilendirilmiştir. Kaktüsün sayfanın altına çizilmesi düşük özsaygı, sayfanın üstüne çizilen kaktüs abartılı özsaygı ve sayfanın ortasına çizilen kaktüs benlik saygısı ile ilişkilendirilmiştir. Sayfanın sağına çizilen resimler kişinin geleceği ve sol tarafına çizilen resimlerde geçmişiyile ilgilidir (15). Elde edilen sonuçlar kişisel özellikleri, duygu ve içsel durum olmak üzere üç temada toplanmıştır (17).

İşlem

Araştırmanın yürütülmesi için İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 20.10.2023 tarihinde 2023/06 kararı ile etik onay ve Sivas Valiliği İl Sağlık Müdürlüğü'nden izin alınmıştır. Alkol/madde kullanım bozukluğu olan ve alkol/madde kullanım bozukluğu olmayan kişilerle birebir görüşme gerçekleştirilmiş ve katılımcılara yapılacak olan uygulamalara dair gerekli bilgiler verilmiştir. Çalışmaya katılım sağlayan bireylere araştırmanın hedefi ve verilerin toplaması hakkında bilgi verilmiş, sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Katılımcılara bir A4 kâğıdı ve boya kalemleri verilmiş ilk olarak kâğıda bir kuş yuvası çizmeleri istenilmiştir. Katılımcıya "kâğıda bir kuş yuvası çizmeni istiyorum, kuş yuvasını çizdikten sonra yuvayı dilediğin renkte boyayabilirsin" şeklinde yönerge verilmiştir. Çizim bittiğinde "Resmin tamamlandı mı? Eklemek istediğin başka şeyler var mı?" gibi sorular sorulmuştur. Daha sonra katılımcıdan çizdiği kuş yuvası resmini anlatan bir hikâye yazması istenilmiştir. Son adımda ise yeniden bir kâğıt verilmiştir ve bu sefer katılımcıdan bir kaktüs resmi çizmesi istenilmiştir. Resim çizimi bittikten sonra başka eklemek istediği şeylerin olup olmadığı soruları yeniden sorulmuş ve çizdiği kaktüsü tanıtan bir yazı yazması istenmiştir.

Veri Analizi

Araştırma nitel araştırma yöntemine dayalı bir araştırmadır. Bu kapsamda araştırmaya katılan bireylerin resimleri nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yoluyla çözümlenip yorumlanmıştır. Betimsel analiz, veri toplama araçları kullanılarak elde edilen verileri önceden belirlenen temalara göre yorumlanması ve özetlenmesi ile oluşan veri analiz türüdür. Betimsel analiz, elde edilen bulguları okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış şekilde sunmayı amaçlar. Buna göre verilerden direkt alıntılara yer verilebilmektedir. Betimsel analiz süreci çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. İlk aşama çalışmanın kavramsal çerçevesinden hareketle veri analizi için bir çerçeve hazırlanır. Verilerin düzenlenmesi ve sunulması için kategoriler belirlenmektedir. Sonrasında, araştırmayı yapan kişi verilerin mantıklı ve anlamlı bir şekilde bir araya getirilmesi için daha önce oluşturulan çerçeveyi baz alarak verileri düzenler. En sonunda araştırmacının elde ettiği bulguları açıklaması, ilişki kurması, anlamlandırması ve yorumlaması gerekir (22).

Araştırmaya katılan Alkol/madde kullanım bozukluğu olan ve alkol madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin Kuş Yuvası Çiz Testi ve Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi açısından iki grup arasında farklılık yaratıp yaratmadığının saptanabilmesi amacıyla "İki Değişken İçin Ki-Kare Testi" kullanılmıştır. Bu test; iki ya da daha çok bağımsız grupta nitel değişkenlerin karşılaştırılmasında, nitel değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılığının test edilmesinde kullanılır (23).

Bulgular

18-65 yaş aralığında olan, 63 alkol ve madde kullanım bozukluğu olan ve 65 alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan katılımcının bağlanma durumlarının incelenmesi adına "Kuş Yuvası Çiz Testi" ve kişilik

özellikleri, iç dünyaları, şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi adına ise “Bir Kaktüs Çiz Testi” nden elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacı ile bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların yaptıkları resimlerden örnekler sunulmuştur

Tablo 1. Alkol/madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin bağlanma temsillerinin karşılaştırılması

Kuş Yuvası Çizimi Değerlendirme Kriterleri		Alkol/Madde Kullanım Bozukluğu Olan		Alkol/Madde Kullanmayan Bozukluğu Olmayan		χ^2	p
		F	%	f	%		
1. Yuvada/Yakınında ebeveyn kuş var mı?	Evet	10	15	39	60	24,532	0,000*
	Hayır	53	85	26	40		
2. Yuvada/ yakınında yavru kuş veya yumurta var mı?	Evet	18	28	38	58	10,432	0,001*
	Hayır	45	72	27	42		
3. Baskın renk yeşil mi?	Evet	10	15	12	18	0,024	0,878
	Hayır	53	85	53	82		
4. Beslenme faaliyeti var mı?	Evet	6	9	10	15	0,54	0,462
	Hayır	57	91	55	85		
5. Resim de tek bir kuş mu var?	Evet	14	22	9	13	1,008	0,316
	Hayır	49	78	56	87		
6. Uçan kuş var mı?	Evet	7	11	14	21	1,833	0,176
	Hayır	56	89	51	79		
7. Kuş çizmeyenler var mı?	Evet	33	52	10	15	18,005	0,000*
	Hayır	30	48	55	85		
8. Çiçek veya evcil hayvanlar gibi ekstra belirgin figürler var mı?	Evet	12	19	28	43	7,516	0,006*
	Hayır	51	81	37	57		
9. Yuva (varsa) herhangi bir zemine (dal, toprak vs) temas ediyor mu?	Evet	27	42	47	72	10,201	0,001*
	Hayır	36	58	18	28		
10. Ebeveyn ve yavru/yumurta kuşların her ikisi de mevcut mu?	Evet	9	14	33	51	19,316	0,000*
	Hayır	54	86	32	49		

Tablo 1’de kuş yuvası çizimi değerlendirme kriterlerinde yer alan maddelerin alkol ve madde kullanım bozukluğu olan ve alkol ve madde bozukluğu olmayan katılımcıların resimlerinde bulunma durumları incelenmiştir. Yuvada/yakında ebeveyn kuş çizenler, yuvada/yakınında yavru kuş veya yumurta çizenler, çiçek veya evcil hayvanlar gibi ekstra belirgin figür çizenler, yuvayı daha fazla bir zemine temas etmiş biçimde çizenler, ebeveyn ve yavru kuşun bir arada çizenler ve bir kuş figürü çizmeyenler açısından incelendiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Diğer yandan baskın rengin yeşil olup olmadığı, bir beslenme faaliyetinin olup olmadığı, tek bir kuşun olup olmadığı ve uçan bir kuşun olup olmadığı incelendiğinde ise iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

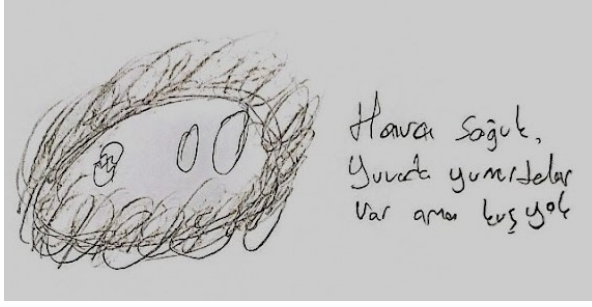
Tablo 2’de kaktüs çizimi değerlendirme kriterlerinde yer alan maddelerin alkol ve madde kullanım bozukluğu olan ve alkol ve madde bozukluğu olmayan katılımcıların resimlerinde bulunma durumları incelenmiştir. “Kişisel Özellikler” teması altında düşük özgüvenli olma, yüksek özgüvenli olma alt kategorileri, “İçsel Durumlar” teması altında ise dışa dönük olma, dürtüsellik, neşeli ve iyimser olma alt kategorilerinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. “Kişisel Özellikler” teması altında özgürlüğe

düşkün olma, evcimen olma, sakın olma, hırçınlığını dışa vurma, "Saldırganlık Eğilimleri" teması altında olan tüm kategorilerde ve "İçsel Durumlar" teması altında aileye bağımlı olma, bir yere aidiyet duymama, olumsuz ve çökkün duygudurumu alt kategorilerinde ise iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 2. Alkol/madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin kişilik özellikleri, saldırganlık eğilimleri ve içsel durumlarının karşılaştırılması

Bir Kaktüs Çizimi Değerlendirme Kriterleri			Alkol/Madde Kullanım Bozukluğu Olan		Alkol/Madde Kullanmayan Bozukluğu Olmayan		χ ²	p
			F	%	f	%		
Kişisel Özellikler	Özgürlüğe düşkün olması	Evet	37	59	37	57	,043	,836
		Hayır	26	41	28	43		
	Evcimen olma	Evet	26	41	28	43	,043	,836
		Hayır	37	59	37	57		
	Sakin olma	Evet	23	36	25	38	,002	,964
		Hayır	40	64	40	62		
	Hırçınlığını dışa vurma	Evet	40	63	41	63	,000	,1000
		Hayır	23	37	24	37		
	Düşük özgüvenli olma	Evet	35	55	18	34	10,237	,001*
		Hayır	28	45	47	66		
Yüksek özgüvenli biri olma	Evet	27	42	48	64	12,663	,000*	
	Hayır	36	58	17	36			
Saldırganlık Eğilimi	Savunmacı biri olma	Evet	40	63	41	63	,000	,1000
		Hayır	23	37	24	37		
	Otoriteye başkaldırma	Evet	32	50	29	44	,490	,484
		Hayır	31	50	36	56		
	Akranlara karşı saldırganlık	Evet	14	22	19	29	,496	,481
		Hayır	49	78	46	71		
Küçüklere karşı saldırganlık	Evet	4	6	1	1	,204	,173	
	Hayır	59	94	64	99			
İçsel Durumlar	Aileye bağımlı olma	Evet	26	42	28	43	,043	,836
		Hayır	37	58	37	57		
	Bir yere aidiyet duymama	Evet	37	58	37	57	,043	,836
		Hayır	26	42	28	43		
	Dışadönük olma	Evet	6	9	17	26	4,927	,026*
		Hayır	57	91	48	74		
	Neşeli ve iyimser olma	Evet	8	12	31	47	16,878	,000*
		Hayır	55	88	34	53		
	Olumsuz, çökkün duygudurumu	Evet	5	7	7	10	,061	,805
		Hayır	58	93	58	90		
	Dürtüsellik	Evet	22	34	8	12	7,900	,005*
		Hayır	41	66	57	88		

Bulguların bu bölümünde alkol ve madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin yapmış oldukları kuş yuvası ve kaktüs çizimi resimlerinden seçilmiş olan örneklerle ilişkili değerlendirmelere yer verilmiştir.

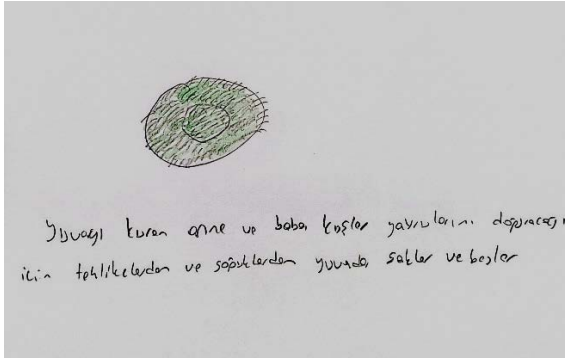

Şekil 1. Kuş yuvası resim çizimi örneği

Şekil 2. Kaktüs resim örneği çizimi örneği

Yukarıda 23 yaşında, erkek, alkol kullanım bozukluğu olan bir katılımcının kuş yuvası çizimi ve kaktüs çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

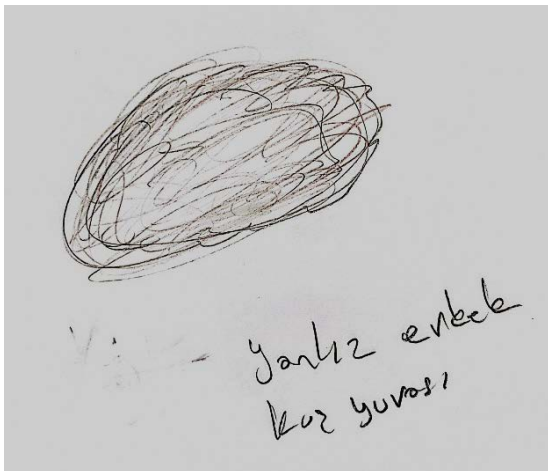

Şekil 3. Kuş yuvası resim çizimi örneği

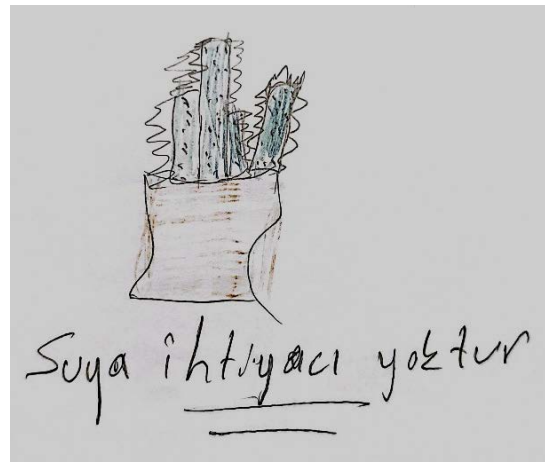

Şekil 4. Kaktüs resim örneği çizimi örneği

Yukarıda 34 yaşında, erkek, madde kullanım bozukluğu olan bir katılımcının kuş yuvası çizimi ve kaktüs çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

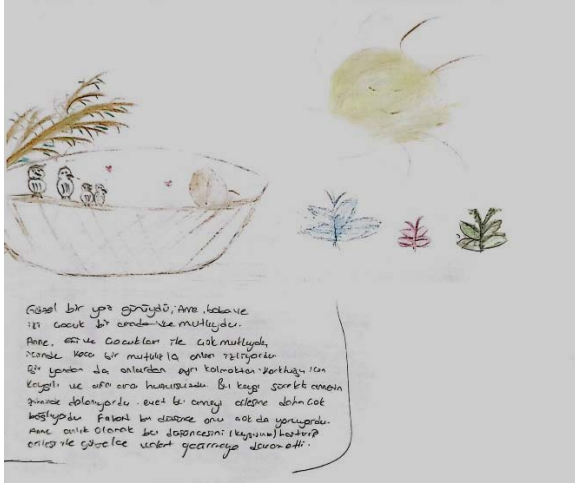

Şekil 5. Kuş yuvası resim çizimi örneği

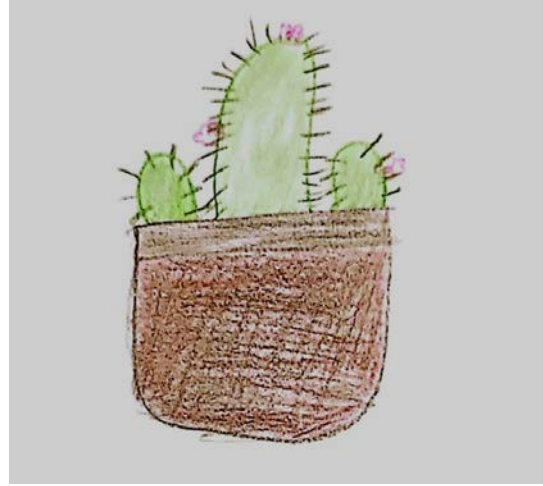

Şekil 6. Kaktüs resim örneği çizimi örneği

Yukarıda 39 yaşında, erkek, alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bir katılımcının kuş yuvası çizimi ve kaktüs çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

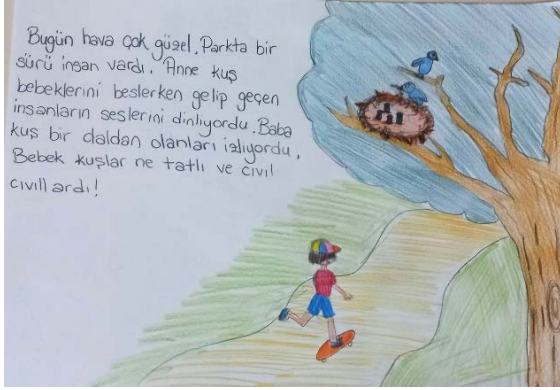

Şekil 7. Kuş yuvası resim çizimi örneği

Şekil 8. Kaktüs resim örneği çizimi örneği

Yukarıda 22 yaşında, erkek, alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bir katılımcının kuş yuvası çizimi ve kaktüs çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

Şekil 9. Kuş yuvası resim çizimi örneği

Şekil 10. Kaktüs resim örneği çizimi örneği

Yukarıda 31 yaşında, kadın, alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bir katılımcının kuş yuvası çizimi ve kaktüs çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

Tartışma

Bu çalışmada alkol/ madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bağlanma temsilleri ile kişisel özellikleri, saldırganlık eğilimleri ve içsel durumları araştırılmıştır. “Kuş Yuvası Çiz Testi” açısından sonuçlar; resimlerinde yuvada/yakında ebeveyn kuş çizenler, yuvada/yakınında yavru kuş veya yumurta çizenler, çiçek veya evcil hayvanlar gibi ekstra belirgin figür çizenler, yuvayı daha fazla bir zemine temas etmiş bir biçimde çizenler, ebeveyn ve yavru kuşun bir arada çizenler ve bir kuş figürü çizmeyenler açısından analiz edildiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Baskın rengin yeşil olup olmadığı, bir beslenme faaliyetinin olup olmadığı, tek bir kuşun olup olmadığı ve uçan bir kuşun olup olmadığı incelendiğinde ise iki grup arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” açısından sonuçlar analiz edildiğinde ise Kişisel Özellikler” teması altında düşük özgüvenli olma, yüksek özgüvenli olma alt kategorileri, “İçsel Durumlar” teması altında ise dışa dönük olma, dürtüsellik, neşeli ve iyimser olma alt kategorilerinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. “Kişisel Özellikler” teması altında özgürlüğe düşkün olma, evcimen olma, sakin olma, hırçınlığını dışa vurma, “Saldırganlık Eğilimleri” teması altında olan tüm kategorilerde ve “İçsel Durumlar” teması altında aileyi

bağımlı olma, bir yere aidiyet duymama, olumsuz ve çökkün duygudurumu alt kategorilerinde ise iki grup arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Kuş yuvası resimlerinde yuvada ya da yakınlarında hem ebeveyn kuşların hem de yavru kuş ve yumurta çizimlerinin olup olmadığı incelendiğinde alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin alkol ve madde kullanım bozukluğu olanlara oranla daha fazla çizdikleri belirlenmiş ve bu farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kuş yuvası çizimlerinde ebeveyn kuşun ve yavru kuşun/yumurtanın çizilmesi ya da hikâyelerde yer verilmesi ailede birliktelik temasına işaret etmektedir. Bu durum alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin çizimlerinde aile içi ilişkiler ve birliktelik temasının çok az işlendiğini göstermektedir. Aile temalı resimlerde yer alan figürlerin varlığı ya da yokluğu, figürlerin birbirlerine olan yakınlığı aile üyeleri arasındaki duygusal yakınlıkla ilişkili olduğu (24) bulgusundan hareketle resimlerinde kendilerine ve aile üyelerine yer vermeyen bireylerin aile ilişkileri hakkında bilgi edinilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Aile içi ilişkiler madde kullanımında önemli rol oynar. Yapılan araştırmalarda problemlili aile içi ilişkilerin alkol ve madde kullanımında risk faktörü olabileceği ifade edilmektedir. Olumlu aile içi ilişkilerin ise alkol ve madde kullanımında koruyucu etmenler arasında olduğu bilinmektedir. Ebeveynle ilişkileri zayıf olan ve ebeveynlerinde çok az sosyal destek gören gençlerin alkol ve madde kullanma eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir (25).

Katılımcıların resimlerinde kullandıkları baskın rengin yeşil olup olmadığı, beslenme faaliyetinin olup olmadığı, tek bir kuş figürünün olup olmadığı ve uçan bir kuşun olup olmadığı değerlendirilmiş ve iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Yeşil renk doğanın, tazeliğini ve yaşamın rengini temsil etmektedir. Güvenli bağlanan bireyler Kuş Yuvası Çizimleri'nde baskın rengi yeşil kullanma eğilimindedir (26). Lenssen ebeveynlerinde madde kullanım öyküsü olan ergenlerin Kuş Yuvası Çizimlerini incelediği araştırmada katılımcıların hiçbir resimlerinde baskın bir şekilde yeşil rengi kullanmadıkları görülmüştür (27). Öte yandan resimlerde beslenme faaliyetinin olmaması yeterli bakım verememe veya terk edilme deneyimlerine işaretler (28). Çalışmada alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireyler resimlerinde çok az ekstra figürlere yer vermişlerdir. Kim ve Jeon ergenler tarafından resmedilen Kuş Yuvası Çizimlerini incelediği bir çalışmada, güvensiz bağlanan katılımcıların uçan kuş çizme oranının çok düşük olduğunu ileri sürmüştür (29). Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların tek bir kuş çizenlerin, yalnızca ebeveyn çizenlerin ve yalnızca yavru kuş çizenlerin sayısının çok olması yalnızlık teması ile ilişkilidir. Alkol ve madde kullanım bozukluğuna sahip katılımcılar hikâyelerinde de yalnızlık temasını vurgulamışlardır. Alkol ve madde bağımlısı bireylerin büyük çoğunluğu yalnızlık duygusunu yaşadığını ifade etmektedirler (30). Page ve arkadaşları tarafından 2011 yılında yapılan bir araştırmada dört farklı ülkede ergenlerin madde kullanımı ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmacılar madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin kullanmayan akranlarına oranla yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu rapor etmişlerdir (31).

Kuş yuvası resimlerinde çiçek veya evcil hayvanlar gibi ekstra belirgin figürlerin olup olmadığı, eğer resmedilmişse yuva dal, toprak gibi herhangi bir zemine temas edip etmediği, ebeveyn ve yavru/yumurta kuşların her ikisinin de resmedilip edilmediği incelenmiştir. Araştırma bulguları iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların genellikle yuvaların boşlukta çizildiği ve yuvaların herhangi bir zemine temas etmediği görülmüştür. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan katılımcıların büyük bir çoğunluğu ise yuvayı bir zemine dayandırarak çizmişlerdir. Demirbağ Kuş Yuvası Çizim Testi'nin Türkçeye uyarlanması çalışmasında güvensiz bağlanan çocukların kuş yuvalarını herhangi bir zemine dayandırmadan boşlukta çizdikleri görülmüştür (21). Diğer bir taraftan araştırmada katılımcıların resimlerinde bir kuş figürü çizip çizmedikleri de incelenmiştir. Alkol/madde kullanım bozukluğu olan bireyler alkol/madde kullanım bozukluğu olmayan bireylere oranla resimlerinde daha fazla herhangi bir kuş figürüne yer vermedikleri görülmüştür. Sheller'ın yaptığı çalışmada, güvensiz bağlanan katılımcılar kuş yuvası çizimlerinde ve hikâyelerinde sıklıkla ebeveynin yuvayı terk etmesi ve kuşun yalnız kalması ifadelerine yer verdiklerini rapor etmiştir (28).

Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi" açısından sonuçlar; Kişisel Özellikler" teması altında düşük özgüvenli olma, yüksek özgüvenli olma alt kategorileri açısından analiz edildiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgu alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerde düşük

özgüvene, alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerde ise yüksek özgüvene işaret etmektedir. Düşük benlik saygısı kişinin, toplumdaki yerinden ve yaşam kalitesinden memnun olmamasına, kişilerarası ilişkilerinin bozulmasına, sosyal aktivitelerden uzaklaşmasına ve başarısızlık hissine kapılmasına neden olmaktadır. Düşük benlik saygısına sahip kişi problemlerle başa çıkmak yerine olumsuz duygulardan kaçmak için alkol ve madde kullanmaya yönelebilir (32). Alkol ve madde kullanımı zihinsel ve ruhsal değişikliklere yol açarak kişinin benlik saygısını etkilemektedir (33). Araştırmaya katılan alkol ve madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların düşük benlik saygılarına sahip olmaları diğer çalışmalarla örtüşmektedir (34-36). Ancak çalışmada kullanılan yöntemin farklı olması sebebiyle bu karşılaştırmanın tamamen güvenilir olmayacağı ifade edilmelidir.

Araştırma bulgularından biri de alkol ve madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin saldırganlık eğilimleri açısından incelendiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığıdır. Saldırganlık eğilimleri ile alkol/madde kullanımı arasındaki ilişki oldukça kompleks olup, alkol ve madde kullanımının bireylerin saldırganlık eğilimlerindeki bir artış ile ilişkilendirilmiştir (37). Alkol kullanım bozukluğu saldırganlığı on iki kat, madde kullanım bozukluğunu ise on altı kat arttırmaktadır (38-40). Sağlıklı kontrol grubu ile karşılaştırıldığında; alkol/madde bağımlılarında saldırganlık düzeyleri sağlıklı kontrol grubuna göre anlamlı farklılık göstermektedir (41). Bu araştırmanın bulguları beklenmedik bir biçimde önceki araştırmalar ile benzerlik göstermemektedir.

Araştırma bulgularından sonuncusu ise Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” açısından sonuçlar; “İçsel Durumlar” teması altında ise dışa dönük olma, dürtüsellik, neşeli ve iyimser olma alt kategorileri açısından analiz edildiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgu alkol ve madde kullanım bozukluğu olmayan bireyler alkol ve madde kullanım bozukluğu olanlara oranla dışadönük, neşeli ve iyimser olduklarına işaret etmektedir. Dışadönüklük kişinin daha çok sosyallik, neşeli ve iyimserlik düzeyini temsil eder. Epidemiyolojik çalışmalar alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin sosyal ilişkilerinde zorluk yaşadıkları, sosyal kaygı düzeylerinin arttığını göstermektedir (42). Alanyazın incelendiğinde alkol madde kullanım bozukluğu olan bireylerin dürtüsellik, yenilik arayışı gibi bazı kişilik özellikleri açısından da kontrol gruplarından farklılık gösterdiği görülmektedir (43). Öte yandan araştırmalar alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin önemli bir oranda toplumsal dışlandıkları, ötekileştirildikleri, sosyal hayatlarının olumsuz yönde etkilediği ve bu durumun onları yalnızlaştırdığına işaret etmektedir (44-46).

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Araştırma alkol ve madde kullanım bozukluğu olan erkek katılımcılar ile yürütülmüştür. Bu çalışmaya kadınların katılmaması AMATEM kliniğine gelen kadın sayısının erkeklere göre daha sınırlı olması ve kadınların çalışmaya katılmak istememesi ile açıklanabilir. Cinsiyetler arasındaki farklılıkların değerlendirilmemesi araştırmanın bir sınırlılığıdır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak alkol ve madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin çizimlerine dayalı bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yer alan bireylerin bağlanma temsilleri ve kişisel özellikleri nicel verilerden yararlanabilseydi araştırmanın nitel bulguları nicel bulgularla desteklenebilirdi. Buradan hareketle araştırmanın karma bir desen olmaması çalışmanın en önemli sınırlılığından birini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın örneklemini Sivas Devlet Hastanesi Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezinde yatarak ve ayakta tedavi gören bireylerden oluşturmaktadır. Farklı hastanelerin ilgili merkezlerinde tedavi gören bireyler ile yapılacak bir çalışmada daha güvenilir sonuçlar elde edilebilir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu sınırlılıkların dikkate alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

İleride yapılacak araştırmalara ve alanda çalışacak uzmanlara yönelik öneriler yapılabilir. Bu çalışma 18-65 yaşlarında olan yetişkinlerle yapılmıştır. Benzer çalışmalar ergenler ile yapılabilir. Bu araştırma alkol ve madde kullanım bozukluğuna sahip kişilerle gerçekleştirilmiştir. İlerleyen süreçlerde yapılacak benzer çalışmalar kumar oynama bozukluğu, oyun oynama bozukluğu, kişilerarası ilişki bağımlılığı, yemek bağımlılığı ve sosyal medya bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıklarla da yapılabilir. Ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlar, tanı ve tedavi sürecinde kullanılacak olan veri toplama aracının güvenilirliği ve geçerliliği konusunda endişeler taşıyabilirler. Bireylere resim çizdirmeyi önemseyen ve bu resimlerin bireyin ruhsal durumu hakkında bilgi verdiğine inanan ruh sağlığı profesyonelleri, resim çizimine yönelik eleştirileri dikkate alarak, resim çizimi

gibi maliyeti düşük ve uygulaması pratik olan bir ölçme aracının daha güvenli ve etkin bir şekilde kullanılması için yol gösteren çalışmalar yürütebilir. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bağlanma temsilleri bir başka projektif yöntem olan çizim testlerinden “Bir Aile Çiz Testi” ve “Çiçek Ailesi Resmi Çiz Testi ile çalışılabilir. Bu çalışmada alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin saldırganlık eğilimleri “Bir Kaktüs Çiz Testi” ile incelenmiştir. Başka bir çalışmada bireylerin saldırganlık eğilimleri başka bir projektif resim testi olan “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” ile incelenebilir.

Kaynaklar

1. Uzbay İT. Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi 2009; 21-22: 5-15.
2. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, 2019. <https://www.unodc.org/unodc/index.html>, Accessed: 03.05.2023.
3. World Health Organization. Global Status Report on Alcohol and Health 2018. Geneva: World Health Organization, 2019.
4. Substance Abuse and Mental Health Services Administration. Key Substance Use and Mental Health Indicators in the United States. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2021.
5. Polat H, Kök B. Toplumda madde bağımlılığı algısı: bir ölçek geliştirme çalışması. Bağımlılık Dergisi 2019; 20(3): 119-132.
6. Bowlby J. "Bağlanma." TV Soylu (çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2012.
7. Deniz ME. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Maya Akademi Yayınevi, 2012.
8. Dvorak RD, Sargent EM, Kilwein TM, et al. Alcohol use and alcohol-related consequences: associations with emotion regulation difficulties. Am J Drug Alcohol Abuse 2014; 40(2): 125-130.
9. Fox HC, Axelrod SR, Paliwal P, et al. Difficulties in emotion regulation and impulse control during cocaine abstinence. Drug Alcohol Depend 2007; 89(2-3): 298-301.
10. Veilleux JC, Skinner KD, Reese ED, Shaver JA. Negative affect intensity influences drinking to cope through facets of emotion dysregulation. Pers Individ Dif 2014; 59: 96-101.
11. Kassel JD, Wardle M, Roberts JE. Adult attachment security and college student substance use. Addict Behav 2007; 32(6): 1164-1176.
12. Conway KP, Kane RJ, Ball SA, et al. Personality, substance of choice, and polysubstance involvement among substance dependent patients. Drug Alcohol Depend 2003; 71(1): 65-75.
13. Chakroun N, Doron J, Swendsen J. Substance use, affective problems and personality traits: test of two association models. Encephale 2004; 30(6): 564-569.
14. Barnes GM, Windle M. Family factors in adolescent alcohol and drug abuse. Pediatrician 1987; 14(1-2): 13-18.
15. Halmatov S. Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri. Ankara: Pegem Akademi, 2016.
16. Kaiser DH. Indications of attachment security in a drawing task. Arts Psychother 1996; 23(4): 333-340.
17. Mukba G, Kaya Z, Özkan R. “Bir Kaktüs Resmi Çiz” testi aracılığıyla psikolojik danışman adaylarının kişilik özelliklerine ve duyu durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi 2018; 2(4): 389-397.
18. Aydın N. Nitel araştırma yöntemleri: Etnoloji. Uluslararası Beşeri ve Sosyal Birimler İnceleme Dergisi 2018; 2(2): 60-71.
19. Kümbetoğlu B. Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008.
20. Tekindal M, Uğuz-Arsu Ş. Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. Ufku Ötesi Bilim Dergisi 2020; 20(1): 153-182.
21. Demirbağ B. Kuş Yuvası Çizim Testinin Türkçeye Uyarlanması, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2016.
22. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları, 2011.
23. Dişçi R. Temel ve Klinik Biyoistatistik. İstanbul: İstanbul Medikal Yayıncılık, 2008.
24. Akoğlu, B. Resim ve Çocuğun İç Dünyasına Yolculuk. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2023.
25. Erdim L. Alkolizmin aile ve çocuk üzerine etkisi. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi 2019; 6(1): 193-200.
26. Francis D, Kaiser D, Deaver SP. Representations of attachment security in the bird's nest drawings of clients with substance abuse disorders. Art Therapy 2003; 20(3): 125-137.
27. Lenssen I. Indicators of Attachment Insecurity in Bird's Nest Drawings by Children of Substance Abusers. Master's Thesis. Belmont: Notre Dame de Namur University, 2006.

28. Sheller S. Understanding insecure attachment: a study using children's bird nest imagery. *Art Ther* 2007; 24(3): 119-127.
29. Kim GS, Jeon YS. The validation of the estimate adolescents' parents attachment level by the Bird's Nest Drawings. *Int J Hum Ecol* 2008; 17(6): 1065-1077.
30. Yıldırım B, Engin E, Yıldırım S. Alkol ve madde bağımlılarında yalnızlık ve etki eden faktörler. *J Psychiatr Nurs* 2011; 2(1): 25-30.
31. Page RM, Dennis M, Lindsay GB, Merrill RM. Psychosocial distress and substance use among adolescents in four countries: Philippines, China, Chile, and Namibia. *Youth Society* 2011; 43(3): 900-930.
32. Aydın Y. Alkol ve Madde Bağımlılığında Beden Algısı, Benlik Saygısı Düzeyleri ve Sosyal Fobi Görülme Sıklığı: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, 2015.
33. Heidari M, Ghodusi M. Relationship of assess self-esteem and locus of control with quality of life during treatment stages in patients referring to drug addiction rehabilitation centers. *Mater Sociomed* 2016; 28(4): 263.
34. Avşar G, Filiz K, Aslan G. Madde bağımlısı hastalarda sosyal destek ve benlik saygısı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2016; 1: 44-49.
35. Ünal S, Mutlu EA, Topaktaş Ö. Madde bağımlılığının gelişiminde birikimli risk faktörlerinin rolü. *Bağımlılık Dergisi* 2021; 22(1): 31-42.
36. Toker T, Tiryaki A, Özçürümez G, İskender B. Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Derg* 2011; 22(2): 83-92
37. Coccaro EF, Fridberg DJ, Fanning JR, et al. Substance use disorders: relationship with intermittent explosive disorder and with aggression, anger, and impulsivity. *J Psychiatr Res* 2016; 81:127-132.
38. Binder RL, McNeil DE. Effects of diagnosis and context on dangerousness. *Am J Psychiatry* 1988; 145(6): 728-732.
39. Borum R, Swartz M, Swanson J. Assessing and managing violence risk in clinical practice. *J Psychiatr Pract* 1996; 2(4): 205-215.
40. Dilbaz N. Şiddet riskinin değerlendirilmesi ve saldırgan hastaya yaklaşım. *Klinik Psikiyatri* 1999; 2: 179-188.
41. Bozkurt M, Evren C, Yılmaz A, et al. Aggression and impulsivity in different groups of alcohol and heroin dependent inpatient men. *Klinik Psikofarmakol Bulteni* 2013; 23(4): 335-344.
42. Evren C. Sosyal anksiyete bozukluğu ve alkol kullanım bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 2010; 2(4): 473-515.
43. Conway KP, Kane RJ, Ball SA, Poling JC, Rounsaville BJ. Personality, substance of choice, and polysubstance involvement among substance dependent patients. *Drug Alcohol Depend* 2003; 71(1): 65-75
44. Engin E, Gültekin K, Coşkunol H, Horozoğlu N. Alkol ve madde bağımlılarında öfke ifadesi ve kişilerarası ilişki tarzı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 2006; 22(1): 211-223.
45. Pescosolido BA, Martin JK, Long JS, et al. "A disease like any other"? A decade of change in public reactions to schizophrenia, depression, and alcohol dependence. *Am J Psychiatry* 2010; 167(11): 1321-1330.
46. Sevin Ç, Erbay E. Madde bağımlılarının tedavi sonrası sosyal yaşamdaki sorunları ve sosyal hizmet uygulamaları. *Bağımlılık Dergisi* 2008; 9(1): 36-40.

Yazar Katkıları: Tüm yazarlar ICMJE'in bir yazarda bulunmasını önerdiği tüm ölçütleri karşılamışlardır

Etik Onay: Bu çalışma için ilgili Etik Kuruldan etik onay alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Not: Bu çalışma, ikinci yazar danışmanlığında birinci yazar tarafından yürütülen yüksek lisans tezinden üretilmiştir

Author Contributions: All authors met criteria recommended by ICMJE for being an author

Ethical Approval: Ethical approval was obtained for this study from relevant Ethics Committee.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have declared that there is no conflict of interest.

Financial Disclosure: Authors declared no financial support.

Acknowledgments: This study is derived from a master's thesis conducted by the first author under the supervision of the second author.